

EIROPAS SAVIENĪBAS GARĪGIE PAMATI

Zbignevs Stankevičs
Rīgas arhibīskaps metropolīts

Atslēgas vārdi: Rietumu civilizācijas morāles pamatvērtības, patēriņa sabiedrības problēmas, kristīgo vērtību saskaņa ar tautisko kultūru

Šodien visi pieraduši pie tā, ka esam Eiropas Savienības (ES) daļa. Tas liekas pašsaprotami. Tomēr, neraugoties uz ieguvumiem, ik pa laikam lielā sabiedrības daļā uzliesmo skepse un aizdomīgums attiecībā uz tām vēsmām, kas nāk no atsevišķām ES struktūrām. Eiropas apvienošanās process ir nesis daudz labu augļu — 70 gadus ilgo miera periodu lielo Eiropas tautu starpā, kā arī nebijušu ekonomisko sadarbību, tomēr tagad rodas iespaids, ka tas iegājīs zināmā krīzē, un “dižķibeļe” bija tikai šī procesa ārējā izpausme. Manuprāt, šobrīd Eiropai visvairāk vajadzīga savas identitātes apzināšanās un nākotnes vīzija, kas veicinātu katras ES valsts un tās pilsoņu harmonisku un daudzpusīgu attīstību, vairotu viņu kopējo labumu. Protams, gan sava identitāte, gan arī nākotnes vīzija ir saistīta ar pagātņi. Mēs nevaram atraut sevi no mūsu iepriekšējo gadsimtu kultūras, no Eiropas vēstures, jo vērtības, kas mums ir šodien, nav radušās pēkšņi. Tās nav tikai pēdējo gadu desmitu un pat ne pēdējā gadsimta sasniegums. Tās ir veidojušās ilgākā laika periodā, tām ir saknes. Alkām pēc cilvēka cienīgas dzīves, pamattiesībām un brīvībām ir kāds avots, no kura cilvēki Eiropā ir iedvesmojušies. Kas tad veidojis svarīgākos mūsdienu Eiropas — plašāk, Rietumu civilizācijas — morāles, kā arī cilvēktiesību un vērtību pamatus? Ir ļoti svarīgi saprast arī to, kas notiek šobrīd. Tikai tad mēs varam mēģināt plānot nākotni. Aicinu raksta lasītājus kopā ar mani pārdomāt šo tēmu*.

Pirmais un svarīgākais Eiropas vērtību pamatos ir pārliecība, ka **cilvēks ir vērtība**. Tas atšķir Rietumu civilizāciju no citām civilizācijām. Mēs zinām, ka citās civilizācijās tas ir ļoti dažādi. Totalitārajos režīmos individuālais cilvēks parasti tiek uztverts kā smilšu graudiņš vai kāda mehānisma sastāvdaļa. Tā viņš tika skatīts arī marksisma mācībā. Cilvēkam pašam par sevi nebija vērtības, vismaz tas tā izpaudās reālajā attieksmē pret cilvēku

valstīs, kurās valdīja komunistiskā ideoloģija. Bet no kurienes izriet tas, ka ikviens cilvēks ir unikāla vērtība? No kurienes Eiropā jeb Rietumu civilizācijā nākusi šī atziņa?

Ar to cieši saistīts arī cits jautājums. Kāpēc tieši Eiropā, nevis kādā citā kontinentā, notika civilizācijas, tehnoloģiju un zinātnes attīstība? Lai arī citviet bija izgudrojumi, kas apsteidza savu laiku, tomēr neizraisīja tādu attīstības procesu, kāds notika Eiropā. Izgud-

* Ideju par piecām Eiropas civilizācijas iezīmēm esmu smēlies no kādas profesora Andreja Zubova lekcijas (Zubovs A. *Eiropas identitātes garīguma, civilizācijas un kultūras pamati*. Sarunas X. Rīga: Jaunā akadēmija, 2008. 342.–360. lpp). Lekcijas saturs man šķita ļoti vērtīgs un lielā mērā sakrita ar manām domām. Gribu arī izteikt pateicību vadībinātņu doktoram Andrejam Mūrniekam, kas man atsūtīja šīs lekcijas konspektu ar saviem komentāriem un papildinājumiem.

rojumi vēlāk tika pārņemti Eiropā un kļuva par straujā attīstības procesa sastāvdaļu.

Atgriezoties pie jautājuma par cilvēka vērtību, jākonstatē, ka šis atziņas saknes ir jāmeklē tā saucamajā judeo-kristīgajā atklāsmē. Radišanas jeb Pirmās Mozus grāmatas pašā sākumā jau teikts, ka cilvēks ir radīts pēc Dieva attēla un līdzības (sal. 1 Moz 1, 27). Lai gan cilvēks radīts no zemes putekļiem, jeb citā tulkojumā — no zemes pišļiem, tomēr Dievs iedevs cilvēkā dzīvības dvašu, un viņš kļūst par dzīvu būtni (dzīvojošu dvēseli). Tas nozīmē, ka cilvēks atšķiras no nedzīvās un arī no pārējās dzīvās dabas (t.sk. no dzīvnieku pasaules) ar to, ka iemieso Dieva attēlu un līdzību. Tātad viņam ir pavisam cita vērtība. Ne velti pie mums pazīstams izteiciens, ka cilvēks ir radības kronis. Šī Vecās Derības atziņa ir pirmais pamats, kāpēc cilvēks ir vērtība.

Otrkārt, vēl radikālāks un spēcīgāks pamatojums cilvēka vērtībai ir atrodams Jaunajā Derībā. Mēs zinām, ka Jēzus Kristus — Dieva Dēls — atdod savu dzīvību par visiem cilvēkiem. Ne tikai par gudrajiem, skaistajiem, bagātajiem un tikumīgajiem, bet arī par vislielākajiem grēciniekiem, par slepkavām un varmākām, cilvēku un narkotiku tirgoņiem, zagļiem un laupītājiem, prostitutām un narkomāniem, tātad — par visiem grēciniekiem. Zinām, ka, ciešot pie krusta, Jēzum blakus atradās divi noziedznieki, kuri izcieta līdzīgu sodu. Viens no viņiem Jēzu zaimoja, bet otrs pēdējā brīdī atklāja Jēzus patieso identitāti un mēģināja savu nelaiemes brāli kaunināt, sakot: “Mēs dabūjam, ko esam pelnījuši ar saviem darbiem, bet šis nekā ļauna nav darījis” (Lk 23,41). Viņš vērsās pie Jēzus un saka: “Piemini mani, kad Tu nāksi savā valstībā” (Lk 23,42). Un Jēzus tajā pašā brīdī viņam atbild: “Jau šodien tu būsi ar mani Paradīzē” (Lk 23,43).

Tātad otrais pamatojums cilvēka vērtībai ir tas, ka Dieva Dēls ir atdevis savu dzīvību par cilvēci. Tas nozīmē, ka ikvienai personai ir neizmērojama vērtība! Lai izglābtu ikvienu

no taisnīga soda par viņa grēkiem, Dievs iero-bežo sevi — kļūst par vienkāršu cilvēku, Viņš mūsu vietā izcieš šo sodu un dāvā mums piedošanu. Šai pārliecībai, ka cilvēkam ir neizmērojama vērtība, ir vairākus gadu tūkstošus senas saknes, un tā pakāpeniski ir piesātinājusi mūsu kultūru. Beigu beigās tā novedusi pie fundamentālām izmaiņām izpratnē par cilvēktiesībām.

Otra ļoti būtiska mūsu Rietumu civilizācijas iezīme ir **tiesības uz dzīvi brīvībā**. Tā ir viena no mūsu pamatvērtībām. Tas nozīmē, ja jau cilvēks radīts pēc Dieva attēla un līdzības, tad viņam ir dota arī brīvība. Cilvēks nav ieprogrammēts robots vai tikai instinktu vadīts dzīvnieks. Cilvēka līdzība Dievam ietver sevī arī izvēles iespēju, tas nozīmē — brīvību savā izvēlē. Viņš var izvēlēties labu un var izvēlēties ļaunu. Tātad mēs esam morālas būtnes, apzināties un atšķiram labu no ļauna. Līdz ar to esam par savu izvēli atbildīgi. Jo, ja cilvēkam nav brīvības, tad viņš ir — kā Čingizs Aitmatovs raksta — *mankurts* vai zombijs. Bez brīvības un līdz ar to arī bez tiesībām izvēlēties starp labo un ļauno cilvēks nevarētu īstenot savu līdzību Dievam.

Trešā patiesība — **cilvēku vienlīdzība**. Atceramies, ka Jaunajā Derībā apustulis Pāvils saka, ka Kristū “nav ne vīrieša, ne sievietes, ne verga, ne brīvā, ne jūda, ne grieķa”. Jūds bija ticīgais, un grieķis bija pagāns, neticīgais. Tātad nav ne pagāna, ne ticīgā. Visi Jēzu Kristū ir viens.

No cilvēku savstarpējās vienlīdzības principa izriet arī vīrieša un sievietes līdztiesība. Jo, ja jau sieviete ir radīta pēc Dieva attēla un līdzības, tad viņai, līdzīgi kā vīrietim, pienākas līdzvērtīga cieņa. Tātad, ja mēs runājam par sieviešu vienlīdzību, tad arī tai ir kristīgas saknes. Protams, pagāja daudzi gadsimti, līdz šī atziņa iemiesojās dzīvē. Vēlēšanu tiesības sievietēm daudzās Eiropas valstīs piešķīra tikai pēc Pirmā vai pat pēc Otrā pasaules kara. Ja runājam par stāvokli Latvijā, tad pie mums bija Valsts prezidente sieviete, tagad mums ir premjere sieviete, daudzas ministres

ir sievietes. Tas norāda, ka vismaz politikas jomā pie mums būtu grūti runāt par sieviešu diskrimināciju.

Jāatzīmē tomēr arī viena bīstamība, tā saucamais radikālais feminisms. Kur šeit ir galvenā problēma? Tā sākas, kad sieviete un vīrietis tiek pretnostatīti viens otram un tiek iegalvots, ka sieviete un vīrietis ir konkurenti. Ja sieviete uzsāk cīņu pret vīrieti un mēģina uzurpēt visu to, kas ir vīrieša identitātē, tad sākas problēmas. Bet, ja sieviete un vīrietis viens otru uztver kā sadarbības partnerus, kuri papildina viens otru, tad ir savstarpēja atdeve un nāk Dieva svētība. Feminisms mēģina pretnostatīt vīrieti un sievieti, bet, saskaņā ar Dieva plānu, katram ir savs aicinājums. Svētie Raksti jau pašā sākumā apgalvo, ka sieviete ir dota vīrietim kā palīgs, kā tāda, kura viņu atbalsta un iedvesmo, nevis mēģina konkurēt un izstumt. Savukārt vīrieša aicinājums ir aizsargāt sievieti un viņas dēļ pat ziedot savu dzīvību. Padomju Savienībā, sevišķi pēc revolūcijas, divdesmitajos, trīsdesmitajos gados, viens no sieviešu vārdiem, kas parādījās, bija — *Traktorina*. Tas nozīmē sieviete — traktoriste. Tas bija komunistiskās emancipācijas ideāls: sieviete, kura var darīt visus vīrieša darbus. Es nedomāju, ka sieviete jutās komfortabli šajā lomā. Sieviete ir savs aicinājums, sava loma, un vīrietis viņu nevar aizvietot, jo viņu personības pamatstruktūras ir atšķirīgas. Vīrietis nevar dzemdēt bērnus. Arī vēlāk — visā audzināšanas procesā — bērniem ir vajadzīga māte. Tāpat arī sieviete nevar aizvietot vīrieti, jo viņa ir atšķirīga būtne ne tikai fiziski, bet arī psiholoģiski un, kā atzīmē Jānis Pāvils II, pat garīgi. Garīgajā dzīvē sievietei ir sava neatkarotājama harizma. Šajā ziņā labs piemērs ir Jaunava Marija. Starp citu, mūsu Latvija kopš 1215. gada ieguvusi nosaukumu *Terra Mariana*, tātad — Jaunavas Marijas zeme. Jēzus Mātē labi atklājas sievietes misija. Katoli viņu godina kā visu svēto karalieni. Tas nozīmē — kā vissvētāko no visiem cilvēkiem, kā karalieni arī pār apustuli Pēteri, Pāvilu,

evanģēlistiem un visiem svētajiem. Viņa ir sieviete, kura pilnībā īstenoja savu sievišķo aicinājumu. Viņa nebija priesteris, bet viņa ir svētāka par visiem vīriešiem. No šīs dievišķās atklāsmes saknēm, no kristīgajām saknēm izaug vīriešu un sieviešu līdztiesība, bet pretnostatīt sievieti un vīrieti ir kļūdaini, tas ir pretrunā ar Dieva plānu.

Ceturtnā vērtība ir **brālība**. Zinām 18. gs. Franču revolūcijas lozungu, trijādi: “Brīvība! Vienlīdzība! Brālība!” Bet patiesībā, no kurienes nāk atziņa par to, ka visi cilvēki ir brāļi? Jaunajā Derībā Jēzus saka: “Jūs visi esat brāļi.” Tas ir kristīgas sabiedrības organizācijas pamatprincips, kas izriet arī no baušļa Jaunajā Derībā — Tev būs milēt tuvāko kā sevi pašu! Tātad mīlestība, pirmkārt, uz Dievu, bet, otrkārt, — uz tuvāko. Jēzus saka: “No tā visi jūs pazīs, ka esat mani mācekļi, ja jums būs mīlestība savā starpā” (Jņ 13,35). Kāda tad ir šī mīlestība? Zinām, ka šodien par mīlestību ir visdažādākie priekšstati. Diemžēl bieži vien tie reducēti līdz fiziskas saskarsmes līmenim, ignorējot gan psiholoģisko, gan garīgo dimensiju. Kristīgās mīlestības ideāls, kas izriet no mūsu civilizācijas kristīgajām saknēm, ir ļoti augsts. Tas sniedzas līdz Svētās Trīsvienības būtībai, jo vienīgais Dievs ir trijās personās. Šī atziņa ir atrodama tikai kristietībā. Pastāv arī citas monoteistiskās reliģijas, kā jūdaisms un islāms, arī tajās tiek runāts par vienu jeb vienīgo Dievu. Taču vienīgi kristietībā ar laiku radās izpratne, ka Dievs, kurš ir viens, vienīgais, ir vienlaikus trīs personas. Viena būtība un trīs personas, starp kurām notiek dialogs, nepārtraukta mīlestības apmaiņa, savstarpēja sevis dāvāšana. No šejienes izriet paradigma attiecībām ģimenē un sabiedrībā. Mēs to ļoti labi redzam, kad analizējam, kāda ir Jēzus attieksme pret Debesu Tēvu Jaunajā Derībā. Viņš saka: “Es neko nedaru pats no sevis” (sal. Jņ 7.17). Tātad, ja Tēvs nedara, tad Viņš arī nedara. Un Jēzus saka: “Es neesmu nācis, lai pildītu savu gribu, bet gan tā gribu, kas mani ir sūtījis” (Jņ 5,30). Lūk, redzama gribu savie-

nošanās, saskaņošanās, vienotība. Arī dzīves beigās Jēzus saka: “Tevs, ja Tu gribi, ņem šo (ciešanu) biķeri prom no manis, tomēr lai notiek nevis mana, bet Tava griba” (Lk 22,42). Kristīgais sabiedrības un, pirmkārt, ģimenes savstarpējo attiecību ideāls ir Svētā Trīsvienība. Tas ir kristietības piedāvājums, kristietības sociālo attiecību modelis. Lai varētu notikt normāla sabiedrības attīstība, ir jābūt vismaz trim personām. Mēs zinām, ja vecāku vidū ir mīlestība, no šīs mīlestības dzimst bērni — sākumā viens un pēc tam nākamie. Un bērni no vecākiem mācās, ko nozīmē būt par vīrieti, sievieti. Meitene, raudzīdamās uz māti, mācās, kas ir sieviete, un, vērodama tēvu, mācās veidot attiecības ar vīrieti, kā arī saprast to, ko nozīmē vīrietis. Tātad, ir šis aicinājums uz mīlestību pēc Svētās Trīsvienības attiecību parauga. Tas ir paraugs attiecībām vispīrms ģimenē, bet, protams, arī valstī un ikvienā sabiedrības grupā.

Piektā vērtība ir **cieņa pret dabu**. Zinām, ka ekoloģijas jautājumi kļūst arvien aktuālāki. Un atkal — no kurienes tas nāk? Kāpēc tieši Rietumu sabiedrībā? Atgriezīties pie Radīšanas grāmatas, pie Bībeles pirmajām nodaļām. Pēc cilvēka radīšanas Dievs saka: “Piepildiet un pakļaujiet to (zemi)” (1 Moz 1,28). Pakļaut zemi un apstrādāt to — tātad, valdīt pār to, iespiest matērijā gara zīmogu. Tas nozīmē likt, lai zeme strādā tavā labā, lai tā tevi uztur, bet ne tikai. Piem., ja mēs runājam par mākslu, tad māksla iespiež matērijā gara zīmogu. Tā pārveido jeb garīgo šo matēriju. Māksla *baro* nevis mūsu miesu, bet dvēseli, un ceļ mūsu garu pretī augstākām un cildenākām cilvēcības virsotnēm. Māksla vienmēr ir iedvesmojusi cilvēku. Protams — normāla māksla, kas kalpo cilvēcībai, nevis to grauž, zaimo vai degradē, tātad ne destruktīva māksla.

Bet atgriežoties pie ekoloģijas, Mozus Pirmajā grāmatā lasām arī šādu uzdevumu cilvēkam: “Un Kungs Dievs ņēma cilvēku un iemitināja viņu Ēdenes dārzā, lai viņš to **koptu un sargātu**” (1 Moz 2,15). Lūk, ekoloģijas

teoloģiskais pamats! Tātad mūsu Zemi, lai tā kļūtu kā Ēdenes dārzs, ir atbildīgi jākopj un jāsargā. Dabas aizsardzība ir viena no kristīgajām vērtībām. Arī dabas mīlestība — kā mēs to lieliski varam izjust Svētā Asīzes Franciska lūgšanā jeb “Dziesmā par Sauli”, kas ir augsts poēzijas sasniegums.

Šie ir svarīgākie Eiropas morāles, kā arī cilvēktiesību un vērtību pamati. Tos var rezumēt divos vārdos: **cilvēka cieņa**. Man ir pārlicība, ka tieši cilvēka cieņa ir Eiropas vērtību kodols. Katram cilvēkam piemīt neatkarotājama cieņa, tāpēc viņš ir vērtīgs. Viņš nekad nevar kļūt par līdzekli kādu citu mērķu sasniegšanai — par to rakstīja gan vācu filozofs Imanuels Kants, gan izcilais krievu domātājs Vladimirs Solovjovs. Cilvēks vienmēr ir kā mērķis pats sevī. Mēs nevaram izmantot citu cilvēku kā instrumentu savu mērķu sasniegšanai. Un šeit ir iekļauta Labā vēsts: 2000 gadu laikā Evaņģēlija vērtības, kas izriet no judeo-kristīgās atklāsmes, iesakņojušās mūsu kultūrā, piesātinājušās to un novedušās pie civilizācijas attīstības un tehnoloģiju “sprādziena”. Eiropa attīstās universālas cilvēcības virzienā. Protams, laiku pa laikam uzrodas dažādas antihumānas ideoloģijas, bet mēs visi esam tikai cilvēki un kļūdiēties ir cilvēcīgi. Galvenais — kļūdas labot un neatkārtot!

Tātad Eiropas galvenā vērtība ir **cilvēka cieņa**, kas ir jārespektē. No tās izriet cilvēku tiesības un visas cilvēktiesību hartas, kuras šobrīd jau izplatījušās visā pasaulē. Mēs redzam, ka šīs vērtības — kas ir zīmīgi — nav abstraktas. Tās iesakņotas kristīgajos pamatos un pakāpeniski caurstrāvo mūsu kultūru, mūsu civilizāciju. Tās ir citādāk pārformulētas, piem., Lielajā Franču revolūcijā — “Brīvība, Vienlīdzība, Brālība” — franču valodā: *Liberté, Égalité, Fraternité* (diemžēl šajā revolūcijā ne vienmēr pēc tām vadījās). Taču, kā redzams, pēc būtības tās izriet no kristīgajām atziņām, kuras pirms brīža analizējām.

Jāņa evaņģēlijā ir rakstīts, ka “Vārds tapa Miesa” (Jņ 1,14). Neredzamais Dieva Vārds

tapa Miesa — kļuva redzams Jēzū Kristū. Savukārt tas Vārds, ko Jēzus sludināja un kas ir pierakstīts Evaņģēlijā, ir tapis arī miesa (Rietumu kultūrā), tikai citā nozīmē. Šis vārds “top miesa”, jo kļūst klātesošs mūsu civilizācijā, iemiesojas tās vērtībās, cilvēku savstarpējās attiecībās un visu pārveido. Līdzīgi kā Evaņģēlijā minētais ieraugs, sikā druscīņa, kas paceļ uz augšu mīklu, vai mazā sāls šķipsniņa, kuru ieber zupā, un zupa iegūst garšu. Tā pie mums ir noticis ar Eiropas civilizāciju — Evaņģēlija klātbūtne gandrīz divu gadu tūkstošu laikā to ir pārveidojusi. Nereti esmu brīnījies par to, cik ļoti Rietumu valstīs ir attīstīts brīvprātīgo darbs, tajā iesaistās arī neticīgi cilvēki, un viņi to dara pilnīgi nesavtīgi. Tuvākmīlestības bauslis ir iesakņojies kultūrā, neticīgais cilvēks to saņem caur kultūras mantojumu, un tādā veidā tas var kļūt par viņa pamatvērtību. Šis ir tās garīgās vērtības, kuras pat neticīgi cilvēki šodien ir atzinuši un pieturas pie tām. Protams, ja vērtības atrauj no to sākotnējām saknēm, tad tām sāk zust pamats un izšķobīties robežas. Mūsdienās pakāpeniski tiek pārveidoti Eiropas civilizācijas pamatjēdzieni un pamatvērtības, mēģinot tos piepildīt ar citu saturu. Īpaši tas attiecas uz ģimeni un seksualitāti.

Pielietojot transakciju analīzes psiholoģisko modeli (vecāks, pieaugušais un bērns) attiecībā uz viduslaikiem, var apgalvot, ka tai laikā dominēja vecāks, kas bija apspiedis bērnu, piem., seksualitāte bija nomākta, tai neļāva pilnvērtīgi izpausties. Arī indivīda izpausmes iespējas bija ierobežotas. Bet vēlāk, jo īpaši 20. gs., mūsu civilizācija it kā norāvās no ķēdes. Protams, var teikt, ka tas ir normāls cilvēces nobriešanas un attīstības process. Cilvēks sāk apzināties sevi kā indivīdu, savas tiesības uz brīvību un savu cieņu, bet vēl neapzinās **savu atbildību**. Kā cilvēks, kurš vēl neprot labi braukt, bet iesēžas *Ferrari* un strauji nospiež gāzes pedāli. Tad viņu mēta visos ceļa pagriezienos un viņš ir nāves briesmās. Patiesībā Rietumu civilizācija šobrīd ir šādā etapā — tā ir atklājusi savu cieņu, savu

brīvību, vēlas sevi īstenot (pašrealizēties). Līdzīgi, kā to dara pusaudzis vai jauniešs, kas izrāviens no tēva mājām.

Bet, ja cilvēks nepazīst sevi, kas viņš patiesībā ir, ja viņš sevi identificē ar primitīvākajām baudām, tad mēģinās sevi īstenot tikai šajā līmenī. Taču, ja apzināsies, ka viņam ir arī dvēseliskā jeb psiholoģiskā un garīgā dimensija, tad sāks saprast arī to, ka patiesa piepildījuma gūšanai ir nepieciešams apmierināt visu līmeņu vajadzības. Patēriņa sabiedrības pārstāvis ignorē vienu būtisku lietu, kas ir nepieciešama piepildījuma gūšanai. Jānis Pāvils II to vairākkārt atkārtoja savā lielajā intervijā, kas izdota grāmatā “Pārkāpjot cerības sliekšni”: Cilvēks nevar sevi īstenot — nevar pašrealizēties vai gūt piepildījumu citādāk, kā vien nesavtīgi sevi ziedojot līdzcīlvekiem. Patēriņa sabiedrības pārstāvis neapzinās, ka patiesā laime nav gūstama tai līmenī, kurā viņš to meklē. Viņš dzenas pēc brīvības, bet iegūst atkarību no saviem instinktiem, primitīvām baudām un varas kāres. Psihologi te varētu daudz pastāstīt par visām iespējamām patoloģijām, to saknēm un mehānismiem.

Brīvība šodien tiek atdalīta no atbildības, un attiecībā uz seksualitāti tiek uztverta tikai tās fiziskā un jutekliskā dimensija, atdalot to no cilvēka esamības garīgā kodola. Tas noved pie tā, ka cilvēktiesības mūsdienās dažkārt tiek reducētas līdz minoritāšu (nelielu grupu) tiesībām — tās tiek hipertrofētas — pārspīlētas. Vienas grupas tiesības tiek paceltas pāri citu cilvēku, vairākuma tiesībām uz normālu izpratni par ģimeni un bērniem labvēlīgu, tikumisku vidi. Tiek mēģināts izskaust grēka jēdzienu kā tādu. Žēlsirdības jēdzienu mēģina piepildīt ar citu saturu, atraujot to no patiesības jēdziena. Cīņa notiek kultūras, mediju, politikas un mākslas sfērās. Ja Eiropas vērtības atraujam no to kristīgajām saknēm un piepildām ar citu saturu, tad visa mūsu Rietumu civilizācijas ēka sāk šķobīties, nonāk krīzē un draud sabrukt.

Esam nonākuši pie jautājuma — kas pēdējā laikā notiek? Diemžēl dažādas starp-

tautiskas struktūras mēģina uzspiest mums nepieņemamus uzskatus — t.sk. ideju, ka cilvēka vienīgā iespēja ir izdabāt saviem zemākajiem instinktiem un primitīvākajām vajadzībām. Patiesībā tas nepalīdz pašistenoties, lai arī notiek zem demokrātijas, attīstības, cilvēktiesību un diskriminācijas novēršanas lozungiem. Tas ir mēģinājums nomainīt Eiropas līdzšinējās vērtību paradigmas. Nomainīt jēdzienus, kuri iestrādāti mūsu civilizācijas pašos pamatos. Mēģinājums izšķīdināt šos jēdzienus un piepildīt tos ar citu saturu, kas diemžēl ved pie patoloģijām.

Ko šādā situācijā darīt? Ir nepieciešams saglabāt mūsu vērtību saknes! Tas ir panākams vienīgi tad, ja veicam apkārtējās sociālās realitātes rūpīgu analīzi un izprotam, kas notiek. Ja vēlamies, lai Latvija attīstās un uzplaukst, nepieciešams atmaskot ļaunuma iedīgļus un atbrūņot destruktīvās tendences. Sabiedrības elitei šeit ir izšķiroša loma. Ir nepieciešams vienots redzējums attiecībā uz sabiedrībā notiekošajiem procesiem un kopīgs mērķis.

Lai mēs varētu izglābties no krīzēm un destruktīviem procesiem, es pat teiktu, no Latvijas bojāejas, mums ir jābūt gudriem, ir jāsaprot, kas notiek, kādi ir šie procesi. Labā vēsts, cita starpā, ir arī tajā, ka dažas būtiskas vērtības attiecībā uz ģimeni un cilvēka personības identitāti pie mums joprojām vēl ir saglabājušās pašos sabiedrības pamatos, tās vēl nav pavisam izšķīdinātas. Apstākļi, ka mēs atradāmies komunisma režīmā, kas radīja daudzus ievainojumus un milzīgas ciešanas, bija arī Providences roka. Jo mēs tikām pasargāti no tādām destruktīvām tendencēm, kā seksuālās identitātes un ģimenes izpratnes deformācijas procesi, kas notika Rietumu pasaulē. Bija dzelzs aizkars. Rietumos šie procesi ir aizgājuši daudz tālāk. Esmu daudz kontaktējies ar rietumniekiem un redzu, ka daudzi no viņiem, t.sk. arī garīdzniecības pārstāvji, it kā saelpojušies tvana gāzi. Viņi nemaz neredz problēmu tur, kur mums tā ir kā uz delnas. Līdz ar to Latvija ir labākā situācijā,

jo mums šie procesi nav aizgājuši tik tālu. Mums vēl ir paš aizsardzības instinkts un arī labā un ļaunā atpazīšanas spēja šajās jomās labāka nekā viņiem. Vismaz statistiski vidējā līmenī. Bet vienlaicīgi mēs atrodamies arī liela riska zonā, jo pie mums ir ES augstākais šķirto laulību procents. Arī bērnu tiesību aizsardzības rādītāji, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, t.sk. Baltijas valstīm, ir ļoti zemi. Ja ļausim šīm destruktīvajām tendencēm uzvarēt Latvijā, jo mēs tomēr esam ievainojamāki, vārīgāki, mūsu imunitāte ir vājāka, — tad posts būs lielāks.

Kas mums būtu jādara, lai Latvija ne tikai izdzīvotu, bet arī uzplauktu? Pirmais, kas nepieciešams, ir laba izglītība plašā nozīmē. Tas nozīmē — saprast to, kas notiek, apzināties, kādas var būt notiekošo procesu sekas, un informēt par to sabiedrību. Tas ir uzdevums zinātniekiem, kuri pārstāv dažādas jomas, bet īpaši medicīnu. Mediķi var darīt ļoti daudz, lai palīdzētu cilvēkiem tikt galā ar dažādām patoloģijām un nezināšanas radītiem mītiem un pārpratumiem. Ir jāvērtē arī tie cilvēki, kuri kandidē būt par deputātiem Saeimā vai par ministriem, jāanalizē, kāda ir viņu morālā stāja, uzskati, paradumi un izteikumi. Lai neievēlētu necienīgus deputātus un ministrus, mums ir jāprot atpazīt greizas vērtības un novirzes. Arī varaskāri, lepnību, mantkārību u.tml., kā arī spēju maskēties, tendenci izlikties un melot. Aizvadītie gadu desmiti parāda, ka mūsu sabiedrības spēja atpazīt hameleonus un manipulātorus ir diezgan vāja. Vienkārši — mums ir jānobriest, jāaug un jāmacās. Ir vajadzīga atbildība. Ejot uz vēlēšanām, ir jāatbalsta nevis tie kandidāti, kuri sola zelta kalnus un leiputriju, bet gan tie, kuri iestājas par ilgtermiņa vērtībām. Iztirgot mūsu vērtības apmaiņā pret naudu un tukšiem solījumiem ir amorāli. Ja atsakāmies no vērtībām, kas veido mūsu civilizācijas pamatus, tad ilgtermiņā bērnu tiesību aizsardzības, kā arī sabiedrības veselības un ģimenes rādītāji katastrofāli samazināsies. Un tad būs milzīgi zaudējumi.

Mums aktīvi jāreaģē uz procesiem, kas notiek. Kā teica Rainis — katram ir roka jāpieliek, lai lielais darbs uz priekšu tiek. Ja sēdēsim un gaidīsim, ka citi atrisinās problēmas mūsu vietā, nekā nemainīsies uz labu.

Es domāju, ka sabiedrībai vajag pašorganizēties, jo tās aprindas, kas vēlas Latvijai uzspiest slimas sabiedrības principus, kuri ir pretrunā ar mūsu vērtībām, to spēs izdarīt vienīgi tādā gadījumā, ja mēs nereaģēsim. Ticu, ka Latvijai Dieva plānā ir paredzēta varena misija. Pasaulē sāk pieaugt pretestība pret destruktīvo politiku attiecībā uz ģimenēm un bērnu dzimumaudzināšanu. Pati par sevi dzimumaudzināšana ir nepieciešama, bet tai jānoris saskaņā ar ētiskajiem principiem, atbilstoši bērna vecumam, respektējot bērna cilvēcisko cieņu un identitāti. Latvija ir aicināta piedalīties šajā koalīcijā. Latvija ir saglabājusi tradicionālās, veselīgās vērtības un var ar tām dalīties, palīdzot atbrūnot to dzeloni, kas šobrīd dzeļ citas valstis. Es domāju, ka mēs esam labā pozīcijā. Ticu, ka mūsu tauta ir milzīgs potenciāls, kas var tikt atraisīts. Mums vienkārši jāmostas no miega, jo līdz šim, šķiet, esam zināmā mērā snauduši. Taču mums ir iepriekšējo tautas atmodu pieredze. Es aicinu mosties, jo Dieva plānā Latvijai ir paredzēta skaista un cēla misija — palīdzēt Eiropas civilizācijai, Rietumu civilizācijai pārvarēt tās pašreizējo vērtību krīzi.

Labi, ka Latvijā ir tapusi Satversmes Preambula un tur ir minētas vispārcilvēciskās vērtības, mūsu latviskā dzīvesziņa un kristīgās vērtības. Vai ir kāda atšķirība starp

kristīgajām un vispārcilvēciskajām vērtībām? Vispārcilvēciskās ir tās vērtības, kas iesakņojušās sabiedrībā un ir pašsaprotamas arī bez reliģiska pamatojuma. Kristīgās vērtības savukārt atsaucas uz dievišķo autoritāti. Cilvēka sirds un apziņas dziļumos ir morālais jeb dabiskais likums, par ko runāja arī jau minētais filozofs Imanuels Kants. Kristīgā atklāsme palīdzēja šim likumam atrāsties un uzplaukt, tā izveidojās mūsdienu vispārcilvēciskās vērtības. Savukārt šim dabiskajam likumam mijiedarbojoties ar kristīgajām vērtībām un tautisko kultūru, veidojās latviskā dzīvesziņa. Tas viss ir nācis pakāpeniski, gan no iekšienes, no mūsu tautas gara dziļēm, gan ārēju ietekmju rezultātā, un šodien ir savijies viss kopā. Tādējādi mums ir Satversme un mūsdienu Latvijas kultūra, ar kuru tik ļoti lepojamies. Ir svarīgi apzināties, ka, atsakoties no vispārcilvēcisko vērtību kristīgā pamatojuma, vājinās vai izzūd arī pašas vispārcilvēciskās vērtības. No tā izriet vispārcilvēcisko un kristīgo vērtību atbalstītāju kopdarba nepieciešamība mūsu valsts un sabiedrības pilnveidei, jo kristīgās, vispārcilvēciskās un latviskās vērtības nav pretrunā cita citai. Tās veido morālo vērtību kompleksu, ko var izteikt ar vārdiem — cilvēka cieņa. Šis vērtību komplekss ietver cieņu pret cilvēka dzīvību, saprātīgus, morālē un taisnīgumā balstītus dzīves noteikumus, kas paver iespējas īstenot cilvēka radošo aicinājumu uz laimi, ģimenes — kā vīrieša un sievietes noturīgas savienības — vērtību, savstarpēju solidaritāti, mīlestību, satiecību, tautas pašnoteikšanās tiesības un cieņu pret dabu.

THE SPIRITUAL FOUNDATIONS OF THE EUROPEAN UNION

Zbignevs Stankevičs

Summary

Key words: *basic moral values of the Western civilisation, problems of the consumer society, conformity of Christian values with the national culture*

At the time when Latvia was planning to accede to the European Union (EU) intense discussions were going on. This idea had both supporters and opponents. At present everybody has already got accustomed to being part of the EU. This seems self-evident. However, despite the achievements, from time to time skepticism and incredulity flare up in a large part of society in regard of the tendencies coming from certain EU structures.

The process of uniting of Europe has been fruitful — 70-year period of peace among the large European peoples as well as unprecedented economic cooperation, but however, currently it seems that things have got stuck and the crisis was only an outward manifestation of this process. To my mind, what Europe needs most of all is awareness of its own identity and a future vision that would stimulate harmonious and many-sided development of each EU country and its citizens and would enhance their common good. Both the identity and also the future vision are associated with the past. We cannot withdraw from the culture of the previous centuries, from European history since the values that we have today have not emerged all of a sudden. These are not only achievements of the last decades, nor even of the last century. They have developed during a lengthy time period and they are deep-rooted. Thirst for a dignified life, for basic rights and freedoms have a source which has inspired the people of Europe. What has formed the foundations of the moral of the most important present-day European, or more widely – Western civilisation and of human rights and values? It is very important to understand what is happening right now. Only then we can try to make plans for the future.